

Fruit Fruition

פרשת בחוקתי תשפ"ד

LEVITICUS

26 / 3-11

PARASHAS BECHUKOSAI

³ If you will follow My decrees and observe My commandments and perform them; ⁴ then I will provide your rains in their time, and the land will give its produce and the tree of the field will give its fruit. ⁵ Your threshing will last until the vintage, and the vintage will last until the sowing; you will eat your bread to satiety and you will dwell securely in your land.

⁶ I will provide peace in the land, and you will lie down with none to frighten you; I will cause wild beasts to withdraw from the land, and a sword will not cross your land. ⁷ You will pursue your enemies; and they will fall before you by the sword. ⁸ Five of you will pursue a hundred, and a hundred of you will pursue ten thousand; and your enemies will fall before you by the sword. ⁹ I will turn My attention to you, I will make you fruitful and increase you; and I will establish My covenant with you.

א Artscroll - Chumash

(a) The blessings and curses are all hidden miracles. There is no need for the Torah to state that people who engage in spiritual pursuits and serve God faithfully should receive spiritual rewards; it is quite natural that spiritual accomplishment should bring spiritual reward. But it is not natural that the study of Torah and the performance of mitzvos should earn for an entire people good health, prosperity, triumph over enemies, and all the other blessings described below. For example, is it natural that the observance of Shemittah will enable a hundred Jews to pursue ten thousand enemies, and that the violation of the Shemittah laws will cause the nation to be exiled and helpless? The Torah's intention, therefore, is to teach that obedience to God is of such magnitude that it will be rewarded miraculously (Ramban v. 11).

א Artscroll - Rash"i

□ וְעֵץ הַשָּׂדֶה - AND THE TREE OF THE FIELD. הן אילני סרק - These trees which do not bear fruit,

וְעֵתֵינָם לְעִשׂוֹת פְּרוֹת - and they are destined to produce fruit.¹

- 1. Toras Kohanim, perek 1:6. השדה, "of the field," appears superfluous. It teaches us that even trees of the field, as opposed to fruit-bearing trees of the orchard, will yield fruit (Mizrachi; Sifsei Chachamim).
- 2. Toras Kohanim, perek 1:7.

אורח

The Rambam (Hil. Teshuvah 9:1) also deals with this issue. He explains that the blessings the Torah speaks of for those who observe mitzvos are not, in essence, rewards. They are the means of Heavenly assistance that will help a person do mitzvos.

The Rambam writes, "Hashem promises us in the Torah that if we fulfill the Torah with joy ... He will remove all the obstacles that prevent us from observing the Torah, such as disease, war, famine, and the like. He will bestow upon us all the benefits that help us to perform the dictates of the Torah, such as peace and prosperity, so that we will not have to spend all our time taking care of our physical needs. Rather, we will be free to study wisdom and perform the mitzvos so that we will merit the life of the World to Come.

"Conversely, regarding those who abandon the Torah and involve themselves with the follies of the age, the True Judge will remove from them all the benefits of this world that had encouraged their rebellion against the Torah, and bring upon them all the evils that prevent them from acquiring the World to Come, so that they will be destroyed through their wickedness."

The blessings of Parashas Bechukosai describe the Heavenly assistance given to help us serve Hashem. They are like the tools given to an artisan so that he can do his work properly. The Rambam adds (in 9:2) that this is why Jews throughout the ages have such a yearning for the coming of Mashiach. It is because they will then be able to rest from the persecution of the evil nations and kingdoms that oppress them and don't permit them to learn Torah and perform mitzvos properly. When all the stumbling blocks of the yetzer hara and his earthly human cohorts are finally removed, then the Jewish nation will be able to serve Hashem wholeheartedly,

אש המיד

תק 5 370

יש לעיין מנין לקח רש"י שפסוק זה מדבר באמת על אילני סרק, שמא המדובר כאן על אילני פירות והתורה מבטיחה שבזמן קיום הברכות הם יתנו את פירותיהם המשובחים והטובים, מה גם שלפי פשוטו לשון פרוי קשה לפירוש רש"י, אם כן זאת מנין לו.

הביאור הוא שדקדק רש"י זאת מהקלות שנאמר בהם להלן (פסוק כ): "ועץ הארץ לא יתן פרוי", הרי שיש ללמוד מזה כי עץ הארץ שבדרך כלל נותן פירותיו, אזי בשעת הקלות לא יתן פירות, מצד שני עץ השדה הוא אילן סרק שאין בו פירות אף פעם, ואילו בזמן הברכות אפילו הוא יתן פירות, ובזה באו הברכות והקלות הפוכים זה מזה.

עוד יתכן שהלא כבר נאמר בפסוק זה עצמו "ונתנה הארץ יבולה", אם כן פרי העץ צריך להיות כלול בזה גם כן, ומפני מה נזכר בפני עצמו "ועץ השדה יתן פרוי", אין זאת אלא כי באה כאן הדגשה נוספת שאפילו אילני סרק עתידים ליתן פירות.

שאלה גדולה הקשה ה"מושב זקנים", הלא אם עצי השדה המדוברים בפסוק הזה הלא המה אילני סרק, אם כן מהו שנאמר בהם "ועץ השדה יתן פרוי", פרוי משמע שהוא הפרי הרגיל שלו, ואילו להם אין פירות כלל, רק היה צריך לומר שתתחדש מציאות חדשה שגם אילנות סרק יוציאו פירות, וראוי היה לכתוב ועץ השדה יתן פרי, וצריך ביאור מהו פרוי.

Ramban

But in the opinion of Rabbi Shimon, who said, "[God] will cause them to cease in the sense that they will cause no harm" (ibid.), [our verse] is saying, "I will cause the evilness of beasts to cease from the land."¹⁴ And that is the more sound interpretation. For at a time when the commandments are perfectly fulfilled, the Land of Israel is as the world was in its beginning, when no beast or creeping creature would kill a person, in accordance with what [the Sages] said, "It is not the serpent that kills, but sin that kills" (Berachos 33a).¹⁵

ונראה לבאר על פי מה שאמרו חז"ל במדרש במעשה בראשית, וכה מובא שם (בראשית רבה ה, ט) "עץ עושה פרי - אפילו אילני סרק עשו פירות", מבואר שבתחילה היו כל האילנות מוציאים פירות, אם כן גם לאותם שהם היום אילנות סרק, בטבע בריאתם היו להם פירות משלהם, אלא שכאשר נתקלה האדמה פסקו מהם פירותיהם והרי הם אילנות סרק עד היום הזה.

אמנם לעתיד לבוא יחזרו אילנות סרק אלו לתת פירות כבראשונה, כפי שהיו בתחילת בריאתם, כי בגאולה העתידה יחזור העולם להיות כמתכונתו וכפי אשר בראו האלקים מתחילה.

לכך נאמר כאן ועץ השדה יתן פריו, ולא נאמר סתם עץ השדה יתן פרי, כי לא תהיה בריאה מחודשת שעצי סרק נותנים פירות, אלא

שישובו לעצם טבעם הראשון, וכאשר יתקיימו ברכות הללו ותבוא הגאולה השלימה, אז נראה מהו פריו האמיתי של עצי הסרק אשר ישובו ויתנו את פירותיהן.

לעבדך באמת * בחוקתי ר' יוסף (ל)

הבריאה שאנו מכירים היום איננה כפי שהייתה בצורתה הראשונית, ולא כפי השינוי שחל בה לאחר שהתקלקלה מחטא אכילת עץ הדעת של אדם הראשון.

על פי המבואר מהרמב"ן, צורתה הראשונה של הבריאה הייתה בריאה והטוב שבה הוא מושלם בלי קורטוב של רע, אלא שבגלל חטא עץ הדעת נתקלקלה הבריאה, ובפרשה זו מבטיחה התורה לישראל, שאם ילכו בחוקות וישמרו את מצוותיו, תחזור הארץ לצורתה הראשונה של טובה מושלמת כפי שהיה קודם חטא אדם הראשון.

וזהו שאמרה תורה ונתתי גשמיכם בעתם - לא זו בלבד שירדו גשמי רכה, אלא הם ירדו בעתם, שלילות, בשעה שאינם מפריעים לאף אחד.

ונתנה הארץ יבולה - באותו יום שיזרעו כבר יגדל היבול, ולא נצטרך המתין לאחר הזריעה זמן ממושך שהתבואה תגדל.

ועץ השדה יתן פריו - לא יהיה מושג של אילנות סרק שאינם נותנים פירות, אלא כל האילנות ללא יוצא מן הכלל יתנו פירות.

ואכלתם לחמכם לשובע - מפרש הרמב"ן שהלחם עצמו יהיה ערב פש במידה כזו שלא יצטרכו דברים נוספים ללפת בהם את הפת.

בהמשך הפסוקים ממשיכה התורה לתאר את הטובה הגדולה שתהיה מנת חלקם של ישראל כאשר יקיימו "אם בחקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו".

אומר הרמב"ן: "הכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנה עניינם בטבע כלל, לא בגופם ולא בארצם, לא בכללם ולא ביחיד מהם, כי יברך ה' לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא ולא להשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שנאמר 'אני ה' רופאיך'".

והיות שהתורה מבטיחה דברים כה נשגבים, מסיימת התורה: "אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים... מפרש רש"י: "כדאי אני שתאמינו בי שאני יכול לעשות כל אלה, שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשיתי לכם ניסים".

11a

רסד דעת ביאורים תורה

אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וכו' (כו, ג). בס' דעת תבונת להרמח"ל ז"ל מבואר שם, כי אדה"ר הי' יכול להשלים הבריאה בשעה אחת. ושעה אחת הרי לאו דוקא, כי אם ברגע אחת ממש, בלי המשך כל זמן, ושאיננו כן היתה מעיקר הבריאה להשלימה בשעה אחת, אלא שהחטא גרם, ומה שעמדה הבריאה בתחילה להשלימה בשעה אחת, אלא שהחטא, כבר צריך לאותה התכלית, לאותה ההשלמה, כל השיתא אלפא שנין של קיום העולם.

המתבונן בבריאה והנהגתה הלא יפלא באמת על כל ענין סוד השהייה, מה זה כל מציאות השהייה, הנך מניח תפוח באדמה, והנך צריך להמתין על התוצאה כמעט שנה שלמה, הלא הכל עומדים מוכנים, התפוח בו כח הורע האדמה בה כח הצמיחה ומה חסר? למה באמת לא יותנו הפירות ברגע אחת? ובתחילת הבריאה הלא אמנם כן הי' - "עלו למטה שנים וירדו שבעה" (בר"ר כב, ד) - ללא כל המשך זמן, ומה שרואין עכשיו מציאות של שהייה הלא דבר הוא, סוד בזה ודאי, ומהו?

וזהו יסוד הענין. ודאי כי הבריאה בעצמותה אמנם אין בה כל מציאות של שהייה, והשהייה והעיכובים אשר אנו נפגשים בהם על כל שעל ושעל, אלה הם תולדות החטא, הוא סוד הקללה של "קוץ ודרדר תצמיח לך", ובועת אפך תאכל לחם", (בראשית ג, יח-ט). הוא סוד העכובים, סוד "כעבות העגלה חטאה", המנוע מהירות הבריאה, אין אנו יודעים עובי וחוקן של מוט הברזל אשר הוא החטא, המוט-ברזל הנכנס באופנים (א פלאקטן אין די רעדער) מעכב הלוח המרכבה; המאטה כל מהירותה, אותה הנהגה עצמה אלא בכבדות, ובהנהגה של כבדות כבר אין שיעור למדת השהייה, אם יודעים ריבוי העיכובים וסוד חזקם, הנה יתכן כי לעבור מפתן בית יתארך זמן אלף שנים! ובאין כל מבטח אם גם אז תבא למטרות! הוא אמרם ז"ל (בר"ר עו, ב) "הרבה קטגורין יעמדו מיכן ועד גיתון".

11-6- עד"ז צריכים להבין מאמרי חז"ל, קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף" (פסחים קיח.). קשין לזווגם כקריעת ים סוף" (סוטה ב, ב), ועוד כהנה. ועם הארצות הוא לחשוב פשוט, כי קריעת ים סוף היו בה איוון קושיים פשוטים, הלא, בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם (תהלים

לג, ו). בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע" (ישעי' מ, כח), אלא הבנת הענין כפי דברינו, כי בקריעת ים סוף היו אז עיכובים רבים וחוקים כאמרם ז"ל (שמו"ר כא, ז), "בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן אמר לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו היו אלו עני' ואתה קורע להם את היים" וברש"י (שמות יד, יט): "בכל מקום הוא אומר מלאך ה', וכאן מלאך א' וכו', מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד". ובקושי גדול אמנם העביר בניו בין גזרי ים סוף, והוא הוא הקושי במזונותיו של אדם, להודיענו כמה מן העכובים המונחים דרך פרנסתו של האדם, ומי יודע כמה מן העכובים צריך האדם לבקע עד ירוחו אף פרוטה אחת.

ומה נפלאו דברי חז"ל שכללו במלים אחדים כל סוד היציה, בקראם ארתו בשם שאור שבעיסה (עין רמב"ן שם שם פסוק יא). - להורין מן חטא עושה, ומה עבודתו של היציה"ר, - להשים אבנים בדרך, לחסות בעד מהירות הבריאה, ולהנהיג רק בכבדות, והוא ענין "שאור" - ענין החמצה, השהייה, ועכבה. ויוצא לנו מזה הערה נוראה בענין העצלות, שהיו משמנונית היציה"ר, להשוותו להאדם כל כולו בכבדות, היפוך מציאות הבריאה שהיא מציאות של תכלית המהירות, ללא כל דהו של שהייה. וזה אמנם כל דברי הרמח"ל ז"ל בפרק הוריות (עין מסי' פ"ז).

"והשבתי חיה רעה מן הארץ" - קודם חטא אדם הראשון לא היו החיות ורפות, ורק מפני חטאו של אדם נגזר עליו להיות טרף לשיניהם, ואז הושם הם טבע הטרף. וזהו "והשבתי חיה רעה מן הארץ", שארץ ישראל בעת יום המצוות תשוב להיות כפי שהיה קודם החטא, שהחיות לא יטרפו, וכמו אמרו (ברכות לג) "אין ערוד ממית אלא החטא ממית".

ונתתי משכני בתוכם" - רבים תמהו, כיצד הקב"ה מדבר עם בשר ודם נבואה. אך האמת היא שהאדם מתחילת בריאתו נועד לחיות באופן שיהיה קשר ישיר עם בוראו, אלא שהחטא גרם לחציצה בקשר בינינו לקב"ה, והו שהתורה מבטיחה שאם ילכו בחוקות ה' וישמרו את מצוותיו ונתתי משכני בתוכם", שיחזור להיות כפי מה שהיה ראוי להיות מתחילת הבריאה.

הוא ענין פרשתנו אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשימיכם בעתם וכו' וכו' - אין מהלך הענינים מצד דרכי הנסים, וכאלו הם סתירה לענין הטבע, לא כן נראה זה מרות הראשונים ז"ל, מי שיש לו חוש של התמשקות והנהגה, אם משק בית ואם משק מדינה, הוא יראה ויכיר מעצם מהלך הבריאה, - מציאיות של הנהגה ומנהיג, ללא כל חקירות ופולפולים, המביין ביין הדברים כפשוטן ע"פ

הנהגה

גלתה לנו התורה בזה שישנם בבריאת שתי הנהגות, ישנה הנהגה של מהירות, הנהגה כמתוכנתן של הענינים, וישנה הנהגה של כבודות ועיכובים, ובשתי אלה הוא כל מהלך הבריאה, "אם בחקתי תלכו וכו'" - אזי ההנהגה על זה האופן של מהירות, ללא שום עיכובים וכבודות, ותוצאות זו ההנהגה היא, ונתתי גשימיכם בעתם וכו', "כמציאיותה של הבריאה ומתכונתה", ואם לא תשמעו לי וכו'" - אזי ההנהגה באופן השגה, הנהגה של עיכובים וכבודות, עד כבודות רבה מאוד, ותוצאות הנהגה הזאת היא, "ועצר את השמים ולא יהי מטר והאדמה לא תתן את יבולה". וכן כל התוכחה היא תוצאה מזו ההנהגה. וכאלה הם דברי הרמב"ן ז"ל בפרשתנו, אמר (פסוק ו): "כי תהיה א"י בעת קיום המצות כאשר ה' העולם מתחילתו קודם הטוא של אדם וכו' ובהיות ארץ ישראל על השלמות תשובות רעת מנהגם ויעמדו על טבע הראשון אשר הוטש בהם בעת יצירתם", ועיי"ש בפנים.

B

וזהו אמנם סוד של גם נסתר שהזכיר הרמב"ן ז"ל, שאין בזה שום סתירה לסוד הטבע, אלא הנהגות הנהגות הם, הנהגה בתוך הנהגה, ואין הנהגה אחת סתירה בעיקר להנהגה האחרת. ומה נעימים דברי התרגום שביאר (פסוק כא), "ואם תלכו עמי קרי" - "בקשיו", וכן (פסוק כד), "והלכתי אף אני עמכם בקרי" - "בקשיו", כי והן סוד התוכחה - הנהגה של "בקשיו", בכבודות. ורש"י ז"ל פירש "קרי" - עראי. במקרה שאינו אלא לפרקים. וכן איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל עיי"ש, ואמנם שני הפירושים חזא הן בעיקר. ש"עראי" ו"קשיו" חד הן, "קשיו" סיבה ל"עראי", ו"עראי" תוצאה מ"קשיו", כי האדם המלא לב נדיבה ונפש שוקקה, בבחינת צמאה לך נפשי כמה לך בשירי" (תהלים סג, ב) - בתכלית הרצון, לאדם זה לא יתכן העראיות, אם הוא עראי במצוות, פעם עושה ופעם לא עושה, זה ראייה מכרעת שאין הדברים הולכים אצלו מתוך לב נדיבה, מרצון גמור, והוא סוד ה"קשיו" - לא בתכלית הרצון, כי אם בכבודות, וכשאלכם הכל הולך בקשיו, בכבודות, אזי ההנהגה אצל הקב"ה גם כן עדין בקשיו, בכבודות, וזה כל סוד התוכחה, וזו הערה נוראה לאדם הרוצה כי נתהוות אצלו איוו כבודות בעבודתו, ויהי אפילו שומר ומקיים כל התורה כולה, אולם לא ברצון ושמחה שלמה, הנה הוא בתוך התוכחה ח"י.

ביאורים • פרשת בחוקותי - ק"ן-קמ"ג

התקיימו בישראל בזמנים שונים בימי הטובה, כאשר זכו ישראל ועשו רצונו של מקום.

אולם נראה שיש בזה הרבה מדריגות, * וככל שמוסיפים בשמירת המצוות ועמל התורה, אותן ברכות עצמן באות בריבוי ותוספת מעלה. אך לפסגת קיום הברכות בשלימות לא נגיע רק לעתיד לבוא, שכן אמרו בתורת כהנים (בחוקתי א): **ועץ השדה יתן פריו, - לא כדרך שהיא עושה עכשיו אלא כדרך שעשתה בימי אדם הראשון.** ומנין שהעץ עתיד להיות נטוע **ועושה פירות בן יומה, תלמוד לומר זכר עשה לנפלאותיו, ואומר עץ פרי עושה פרי למינו, מלמד שבו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות.**

ונראה הגדר בדבר על פי הנתבאר לעיל (פסוקים ג-ו), שבשעה שמקיימים ישראל את המצוות כראוי ועושים רצונו של מקום, זוכים לשפע ברכה וטובה המתבטא בהתקיים פסגת השלימות שישנה עכשיו בטבע העולם, שהכל יהיה מתוקן ומנוהל באופן הטוב והמבורך ביותר ששייך במסגרת צורת העולם כפי שהוא קיים עתה. וכל הברכות אלו כוללות בעצמן את שלימות צורת הקיום הבסיסית של טבע הבריאה המיוסד על טובתו וחסדו של מקום.

אולם לעתיד לבוא יזכו לשפע טובה כפי שהיתה הבריאה ראויה להיות מלכתחילה בטבעה הראשון, שהרי בעקבות חטא אדם הראשון, ואחר כך בעקבות חטאי הדורות הראשונים ירד העולם ממדרגתו, ונתקלקלו הרבה טובות שהיו בו.

קל דעת פרשת בחוקתי שרגא ג'רמקרי (מ"ט)

עמל התורה - להוציא מהכוח אל הפועל

ועץ השדה יתן פריו (כו ד)

ומפרש רש"י: "הן אילני סרק ועתידין לעשות פירות".

ותממהו מדו השכר שיש בזה מידה כנגד מידה בשינוי הטבע הזה, לאם בחוקתי תלכו.

ונראה שאין זה שינוי הטבע, שאדרבה, בבריאה כתוב ביום השלישי שנבראו העצים "עץ פרי עושה פרי" (בראשית א, יא), ודרשו חז"ל (בר' ה, ט) שאפילו אילני סרק עשו פירות, ואחר כך כשחטא אדם הראשון, התקללה האדמה והפסיקה להוציא פירות מאילני סרק.

ואם כן, הרי בכוחם של אילני סרק להוציא פירות, רק שלמעשה בגלל החטא אינם מוציאים את האפשרויות שלהם מן הכוח אל הפועל.

אבל כאשר בני ישראל יעבדו את ה' בכל כוחם - אם בחוקתי תלכו שתהיו **עמלים בתורה**, ויעשו כל מה שבאפשרותם ללמוד ולעבוד את ה' ית', ויציאו את כל האפשרויות הטמונות בהם מן הכוח אל הפועל, וכמש"כ במאמר "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים - ברוחניות!" (לעיל פסוק א), יזכו מידה כנגד מידה שגם הבריאה עצמה תוציא ותמצה את כל האפשרויות שבה, עד כדי כך שגם אילני סרק יוציאו פירות שטמונים בכוח האילנות הללו, והנהגת הבריאה כולה תשתנה מידה כנגד מידה, להתנהג בהנהגה זו להיות כמותם, ותוציא כל מה שבכוחה אל הפועל, ואילני סרק יוציאו פירות.

יעץ השדה יתן פריו [כו ד]. פרש"י הן אילני סרק ותתידין לעשות פירות. ולכאורה לאיזה צורך וכי חסר עתה פירות בעולם, ובפרט כשהש"ת יתן ברכה הגדולה, אבל הוא להורות כי מצד גדל מדרגת יראי ה' שיהיו אז יוכלו להכשיר עוד יותר עניני עוה"ז מכפי שישנם עתה בעולם, ולכן יהיו גם אילני סרק עושים פירות.

17 ספר הכרטיס - ר' יצחק

שלושת חטאי הארץ

אחד הנושאים היותר ידועים בפרשת הבריאה הוא חטא הארץ, שבפן מסוים שלו, אפשרות הבחירה של הארץ, עסקנו (לעיל עמ' 224). הפעם נעסוק בחטא עצמו ובמשמעויותיו לדורות. המקור הידוע ביותר לחטא הארץ הוא רש"י בפירושו לבריאת עולם הצומח ביום השלישי לבריאה. בציווי הקב"ה נאמר "תדשא הארץ... עץ פרי עושה פרי למינן" (בראשית א, יא). ומפרש רש"י: "שיהא טעם העץ כטעם הפרי, אבל היא לא עשתה כן, אלא יתוצא הארץ וכו' ועץ עושה פרי, ולא עץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו, נפקדה גם היא על עוונה".

הדברים מפורשים בספרא לפרשתנו, ברם הספרא מזכיר חטאים נוספים של הארץ. על הפסוק "ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו" (כו ד), דרשו בספרא: "ועץ השדה יתן פריו לא כדרך שהיא עושה עכשיו, אלא כדרך שעשתה בימי אדה"ר. א. מנין שהעץ עתיד להיות ניטע ועושה פירות בן יומיו? ת"ל זכר עשה לנפלאותיו, ואומר עץ פרי עושה פרי למינן מלמד שבו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות. ב. מנין שהעץ עתיד להיות נאכל ת"ל עץ פרי, אם ללמד שהוא עושה פרי והלא כבר נאמר עושה פרי? א"כ למה נאמר עץ פרי, אלא מה פרי נאכל אף העץ נאכל. ג. ומנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות, ת"ל ועץ השדה יתן פריו". מלשון הספרא עולה שחטא הארץ היה באי ציות לשלושה דברים (א) עץ פרי - שתוציא פירות בני יומם (ב) עץ פרי - שגם העץ יהיה נאכל, (טעם העץ כטעם הפרי) (ג) עץ פרי - שלא יהיו אילני סרק.

להלן ננסה להסביר ששלשת התחומים הללו, מסמלים הסתרת גילוי מלכות ה' בעולם, ובכך משתלב חטא הארץ בירידת העולמות, שתכליתה לאפשר לאדם לגלות את הקב"ה, גם כשהוא מסתתר בחוקי טבע שונים.

א. טעם העץ כטעם הפרי. בקשר לחטא המפורסם יותר של הארץ, שלא צייתה לציווי שטעם העץ וטעם הפרי יהיו שווים, כתב הראי"ה קוק: "מתחילת הבריאה ראוי היה טעם העץ להיות גם כטעם פריו כל האמצעים המחזיקים איזה מגמה רוחנית גבוהה כללית, ראויים היו להיות מוחשים בחוש נשמתו באותו הגובה הנועם, פעם המגמה מורגשת בו, כשאנו מציירים אותה, אבל טבע הארץ... גרם שרק טעמו של הפרי, של המגמה האחרונה האידיאל הראשי, מורגש הוא בנעמו והדרו, אבל העצים הנושאים עליהם את הפרי, עם כל נחיצותם לגדול הפרי נתעבו ונתגשמו ואבדו את טעמם" (אורות התשובה פרק ג, ז).

הרב רואה את המושגים "טעם העץ" ו"טעם הפרי" כמושגים סימבוליים לאמצעי ומטרה. בהשקפה יותר רחבה נוכל לבאר ולהסביר שכל הבריאה כולה אמצעי, או אמצעי אמצעי לגילוי כבוד ה'. ככל שהעצם מעובה יותר, הרוחניות מסותרת יותר, וככל שהענין רוחני יותר, המטרה, גילוי כבוד ה' בעולם, שקופה יותר. והנה מתחילת הבריאה היה ראוי שכל האמצעים, דהיינו כל הבריאה הגשמית, יהיה מורגש בחם הנעם של המטרה, "הכשר מצוק - כמצוה": אבל חטא הארץ גרם לניתוק בין הקודש והחול. בפרט, בתוצר - או בקדושה - מורגש הנועם וההדר, אבל בדברים החומריים, שדרם צריכה הקדושה להתגלות, לא מורגש אותו גובה של קדושה. נותקו שלבי הסולם, לא תמיד מרגישים את הראש המגיע לשמים, בחלק המוצב ארצה, שכן הארץ כחטאה הסתירה את גילוי מלכות ה' בעולם.

ב. עצי סרק. בהמשך לעיון זה ייתכן להסביר גם את חטא עצי הסרק. עץ סרק הוא עץ ללא פירות, ללא מטרה. נשער לעצמנו עולם שבו לכל נברא, חי צומח או דומם, יש מטרה מוגדרת וידועה, והכל משתלב בגילוי מלכות ה'. זה האידיאל של "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". ברם הארץ חטאה וכיום יש בבריאה "אילני סרק" - עצמים רבים שאין אנו יודעים מה תכליתם, לשם מה

נוצרו, ובמה הם משרתים את מטרת הבריאה. מציאות כזו מהווה הסתר של הבורא. ואם כן הוא, נבין גם את העונש שבו קוללה האדמה: "וקוץ ודרדר תצמיח לך" (בראשית ג, יח). אם הארץ הוציאה אילני סרק, דהיינו דברים שאין יודעים לשם מה נוצרו, עונשה בהמשך לחטאה - שמעתה ואילך תוציא גם צמחים מזיקים, גם דברים שעומדים בניגוד גמור כביכול למציאות ה'.

ג. בו ביום זורע. החלק השלישי בחטא הארץ, ש"תוציא פירות בני יומם" - בחינת "בו ביום זורע בו ביום קוצר", מתייחס לנקודה שונה של גילוי מציאותו יתברך. אחת הבעיות המרכזיות שבפניהן ניצב כל מאמין היא הבעיה שמושה ביקש את פתרונה מאת הקב"ה. "הודיעני נא את דרכך" (שמות לג, יג). "אמר לפניו: מפני מה יש צדיק וטוב לו, ויש צדיק ורע לו, ויש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו" (ברכות ז ע"א). ספרים שלמים כתנ"ך ולאחריו נכתבו על שאלה זו. ברור, שאם היתה מציאות שכל אדם מקבל את פרי מעליו בו ביום, לא היתה השאלה נשאלת. לו כל מצוה היתה גוררת שכר מידי, וכל עברה עונש מוחש עובר לעשייתה, לא היינו שואלים את השאלה כלל, ונקל לתאר שגם התנהגותנו היתה שונה בתכלית. בעולם כזה שפעולתו הבוררה של "שופט כל הארץ", ניכרת לכל עין, היו כל הברואים מאמינים בני מאמינים.

מציאות תאורטית זו מסומלת בציווי בו אדם קוצר את פירות מעשיו ביום המעשה. אך הארץ שינתה את הצו הא-להי. והמצב של "בו ביום זורע - בו ביום קוצר" התגלגל למציאות של "הזורעים בדמעה ברונה יקצורו" (תהילים קנב, ה) דהיינו, שעובר זמן רב בין המעשה לבין הגמול, השכר או העונש לפעולתו. מצב זה הוא הסתר גמור למציאות ה', הוא מהווה בסיס לשאלות נוקבות כלפי ההשגחה האלוקית, ומביא גם לידי כפירה בבורא עולם חי. וכך מהווה גם הפן השלישי בחטא הארץ המשך ברור לירידת העולמות וליצירת המצב של "אכן אתה א-ל מסתתר". ברור שהתיקון לירידה זו מחייב להגביר את התודעה של מציאות ה' בעולם ואת ההכרה במלכותו, תהליך עליה זה בנוי, בדיוק כמו תהליך היורדה, מכמה שלבים שלא נבארם במאמר זה. כאן נלמד שתקופת

הגאולה, דהיינו ימות המשיח, כוללת בין השאר תיקון חטא הארץ, ותיקון הירידה בדרגת הצומח, כפי שנתבאר לעיל.

20

תחיית הצומח בזמן הגאולה

בטרם נתייחס לשלושת חטאי הארץ נשים לב לעובדה, שתחיית עולם הצומח מהווה חלק חשוב בנבואות הנחמה של הנביאים. אפשר להכליל ולומר, שאין לך נביא שניבא על הגאולה העתידה ועל ימות המשיח, שאינו מזכיר את פריחת הארץ. במקרים רבים מוזכרת פריחת השממה בהקשר ישיר להכרה במציאות ה'. להלן לקט נבחר של פסוקי נחמה: "אתן במדבר ארו, שיטה והדס ועץ שמן, אשים בערבה ברוש תדרו ותאשור יחדיו. למען יראו וידעו וישימו וישכילו יחדיו, כי יד ה' עשתה זאת וקדוש ישראל בראה" (ישעיהו מא, יט); "עוד תטעי כרמים בהרי שומרון נטעו נוטעים וחללו... ונהרו אל טוב ה' על דגן ועל תירוש ועל יצהר" (ירמיהו לא, ד-יא); "ואתם הרי ישראל ויצהר" (יושע ב, כד); "כי תשאו לעמי ישראל" (יחזקאל לו, ח). ודרשו חז"ל "אין לך קץ מגולה מזה" (סנהדרין צח ע"א); "והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר" (יושע ב, כד); "כי דשאו נאות מדבר... ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל ב, כב כד). "אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די... ולא תשכל לכם הגפן בשדה אמר ה' צבאות" (מלאכי ג, י-יא). ייתכן, שגם העובדה שאחד משמותיו של המשיח הוא "צמח" (ירמיהו כג, ה; זכריה ג, ח) מצביעה על קשר בין הגאולה העתידה לבין פריחת הצומח בארץ.

חז"ל ממשכים בגישה זו. מלבד הגמרא המפורסמת שפריחתה של ארץ ישראל היא קץ מגולה, יש מקורות נוספים המתארים את פלאי הצומח לעתיד לבוא. "עתידיים אילנות שמוצאים פירות בכל יום... עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת" (שבת ל ע"ב). ובעיקר סוגיה ארוכה בסוף מסכת כתובות (קי ע"ב - קיב ע"ב) המתארת בין השאר את גודלם העצום של פירות ארץ ישראל בזמן הגאולה, כגון: "עתידה חיטה שתתמר כדקל... ועוד. גם הביטוי "גן עדן" הרווח בלשון חז"ל בתיאור הגאולה מראה שאפילו בהשאלה לקוחים מושגי הגאולה מעולם ברכת הצומח בעת הגאולה. וכך גם תיקנו במטבע התפילה: "את צמח דוד עבדך במהרה תצמיח". נעוץ עתה במקורות כיצד יתקנו שלושת הענפים של "חטא הארץ", ויחזרו בזמן הגאולה למצב שלפני החטא.

21

גם בדברי חז"ל בולט רעיון זה. לעיל הזכרנו דברי התורה כהנים: "מנין שהעץ עתיד להיות ניטע ועושה פירות בן יומיו, ת"ל זכר עשה לנפלאותיו, ואמר עץ פרי עושה פרי שבו ביום שהוא נטוע בו ביום עושה פירות". וכן הוא בדברי רבן גמליאל: "עתידה אשה שתלד בכל יום שנאמר ה'רה ויולדת יחדיו" (ירמיהו לא ז). "עתידיים אילנות שמוצאים פירות בכל יום שנאמר זנשא ענף ועשה פרי" (יחזקאל יז, כג) מה ענף בכל יום פרי בכל יום" (שבת ל ע"ב).

גם לשאלה המטרדית, הסתר פנים של "צדיק ורע לו, רשע וטוב לו", ימצא פתרון. תהליך הגאולה, ובייחוד יום ה' יום הדין שבא לפניו, ישימו קץ להסתרת פנים זו. פסוקים לאין ספור בנבואות העתיד מכוונות לרעיון זה, שורש מקבל את עונשו, והצדיק את שכרו, "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו. כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש... וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה" (מלאכי ג. יח - כ), "ישלם חמה לצרוי גמול לאויביו... ובא לציון גואל" (ישעיהו נט. יח) "לתת לאיש כדרכו וכפרי מעלליו" (ירמיהו לב. יט), ובהנהגה רבות בספרי הנביאים.

ב. "אילני סרק". גם הסעיף השני של חטא הארץ, הוצאת אילני הסרק, יתוקן לעתיד לבא. את הפסוק "כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" (יואל ב. כב), דרשה הגמרא: "אמר ר' חייא בר אשי אמר רב - עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות" (כתובות קיא ע"ב). ופירש רש"י: "מרבתיב תאנה וגפן נתנו פרים, הרי פרי עץ אמור, ומה ת"ל כי עץ נשא פרי? אף אילני סרק ישאו פירות". זאת ועוד, כנגד הקללה "וקוץ ודרדר תצמיח לך", בא התיקון, "תחת הנעוצין יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס. והיה לה' לאות עולם לא יכרת" (ישעיהו נה. יג). לעתיד לבוא לא תהיה מציאות של קוץ ודרדר, ולא מציאות של אילני סרק, וכן דרשו בתורת כהנים "ועץ השדה יתן פרי" - "מנין שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות, ת"ל ועץ השדה יתן פרי?".

גם בקשר לענף זה של חטא הארץ ברור התיקון לעתיד לבוא. לעיל הוסבר שאילני סרק מסתירים את כבוד ה' ואת מציאותו. לעתיד לבוא כשיגלה כבוד ה' "וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת ודון מן הארץ" (תפילה ימים נראים), וחזון אחרית הימים יתממש, "נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים... והלכו עמים רבים... ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. לא ישא גוי אל גוי חרב... בית יעקב לכו ונלכה באור ה'" (ישעיהו ב. כה) - א"א יועלם הסתר הפנים מעצי הסרק וגם הם יניבו פירות.

זאת החזרה

שואל על כך ה"חתם סופר" כדרכו בקודש כמה שאלות: (א) הלא אחאב שאל את אליהו, מדוע לא עלתה בו קללתו של משה: "ועצר את השמים ולא יהיה מטר", שהרי הרבה שנים עבד עבודה זרה ולא נעצר המטר, אם כן מה ענה לו אליהו על כך? (ב) אחרי שלש שנים כשהקב"ה אמר לאליהו: "לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה", מה ראה אליהו על ככה להתחכם, וקיבץ תחילה את כל ישראל אל הר הכרמל, ועיכב כן את ירידת הגשמים? (ג) אחרי שהתפלל אליהו על הגשמים כתוב: "הנה עב קטנה ככף איש עולה מים". מדוע עלתה רק עב קטנה ככף איש ולא עננים גדולים?

כדי לבאר כל זה אומר ה"חתם סופר" יסוד נפלא בלשון קדשו: "אבל הענין, כי ידוע שהגשמים מתהווים בטבע, מאדים העולים מהארץ והבל פה אנשי העולם, ואם כי זה הוא רק הכנה קטנה בטבעי העולם, ועיקר הוא כמאמר חז"ל סוף פרק קמא דתענית, שהעבים שואבים ממי אוקיינוס ומתמתקים בעבים על ידי מים העליונים מאת ה' מן השמים, מכל מקום גם זה אמת כי הוויית העבים הוא מהאדים העולים מן הארץ".

כאשר נתבונן נראה כי ה"חתם סופר" כאן, יש לו הכרעה משלו במחלוקת שבין רבי אליעזר ורבי יהושע על שורש הגשמים, כי באמת אלו ואלו דברי אלקים חיים, שמצד אחד הגשמים מתהווים מהאדים שעולים מלמטה ממי האוקיינוס כשיטת רבי אליעזר, אך כאשר הם עולים למעלה הם מתמתקים על ידי מים זעליונים שיורדים מן השמים כשיטת רבי יהושע, באופן שהגשמים הם ערבובי של מים תחתונים והמתמתקים על ידי מים עליונים.

ממשיך ה"חתם סופר" בדבריו הקדושים: "ויהיו כן, החוש והשכל יעיד, כי אם בני אדם וההבל והאדים העולים מהם, הוא מהבל פה דובר נבלה ולשון הרע ורכילות, הגשמים המהווים מזה המה מלוכלכים מזהמת קליפת עוונות ופשעים ההמה, והמאכלים המהווים מזה מטמאים אוכליהם ביתר שאת, באופן שיהיה הבל פיהם של שנה הבאה רע יותר משל אשתך, ועל ידי זה גשמי שנה הבאה ותבואתה רע, וגורם טומאה ומרי יותר, ומגדל אנשים רעים והאשים יותר.

שוב יגדלו האנשים את הגשמים רע יותר בשנה השלישית מבשנית, וכן לעולם חזור חלילה, עד ששם וחלילה כל כך מושרשים בחטא וטומאה, עד כי אין תרופה למכתם חלילה. ומטובו של אלקי ישראל יתברך שמו לעצור השמים ולא יהיה מטר רע ולא יולידו פירות רעים, עד שיכנע לבבם הערל וישבו אל ה' ויטהרו האויר ויהנה מזיו ה' ותפארתו".

מעתה אומר ה"חתם סופר" הכל על מקומו יבוא בשלום, כי מה שאמר משה רבינו בתורה כי אם יעבדו ישראל אלהים אחרים: "זכרה אף ה' בכס ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה, ואבדתם מהרה מעל הארץ

הטובה אשר ה' נתן לכם". נתכון בזה שהעונש יהיה לסירוגין, דהיינו שיענישם הקב"ה או בעצירת גשמים או באבדם מעל הארץ הטובה.

כי אם יעבדו ישראל עבודה זרה רק בדרך ארעי, הנה אז יתקנם הקב"ה על ידי: "ועצר את השמים ולא יהיה מטר", כדי שישבו בתשובה שלימה ויטהרו האויר מטומאת הבל פיהם, אולם אם ישקעו ח"ו בטומאת עבודה זרה עד שלא יועיל עצירת הגשמים, הנה אז: "ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נתן לכם".

מעתה מבואר היטב מדוע לא נעצרו הגשמים לאחאב ובני דורו, כי מחמת היותם שקועים כל כך בעבודה זרה ביקש הקב"ה לקיים בהם: "ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נתן לכם". אולם כאשר התלוצץ אחאב עם אליהו שלא נתקיים בו קללת משה רבינו: "ועצר את השמים ולא יהיה מטר", והנה אליהו ידע שאחאב לא יקבל את הביאור הנוכח, לכן כדי לקדש שם שמים נשבע אליהו: "חנניה! אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו, אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי". הנה הדגיש לומר: "כי אם לפי דברי", לרמוז כי אחרי שלש שנים כשיתחיל הגשם לרדת מן השמים יהיה זה רק "לפי דברי" - לפי דיבורי הבל הקודש שלי והדומים לי, שמאמינים בה' אלקי ישראל ולא על פי הבלם של הרשעים.

לכן כאשר שלחו הקב"ה להחזיר את המטר, והנה ידע אליהו שהאויר טמא מהבלי פיהם של ישראל שהיו עובדים עבודה זרה, הבין מזה שהוא צריך להחזיר קודם את ישראל בתשובה שלימה. מיד קיבץ את כל ישראל אל הר הכרמל וקידש שם שמים רבים, וכאשר צעקו כל ישראל בקול גדול: "ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים", הנה מהבל הפה של אותה צעקה נוצרה: "עב קטנה ככף איש", כי עדיין לא היה בידם רק הבל פיהם של הכרזה קדושה זו, ועדיין היה חסר הבל הפה של תורה ותפלה שלא עסקו בהם כל אותם השנים, אולם גם עב קטנה זו הספיקה כדי שירד גשם גדול. אלו תוכן דבריו הנפלאים של ה"חתם סופר" בתוספת ביאור.

יש להביא מקור נאמן לדברי ה"חתם סופר" מגמרא מפורשת (תענית ז, ב): "אמר רבי שמעון בן פזי, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע". הרי לנו דברים ברורים כי בעונן לשון הרע הגשמים נעצרים, ולפי ה"חתם סופר" הביאור בזה, כי על ידי לשון הרע עולה הבל פיהם של מספרי לשון הרע ונעשה מהם עננים, והנה הגשמים היורדים מהם מטמאים את הצמחים ומקלקלים את הבריות, ולכן הגשמים נעצרים כדי שלא יתקלקלו בני אדם מזה.

יש לומר שזהו גם כן ביאור מאמר חז"ל (שם): "אמר רב קטינא, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל ביטול תורה". כי אם היו עוסקים בתורה היה עולה הבל פיהם של עוסקי התורה למעלה, ונעשה מהם עננים שמורידים בעולם גשמי

ברכה, עד שגם הצמחים שצמחו על ידם משפיעים על הבריות שיעסקו בתורה ויתקרבו לה'. זאת ועוד, שהרי על ידי עסק התורה יש תיקון גם על עוון לשון הרע, כמבואר בגמרא (ערכין טו, ב): "אמר רבי חמא ברבי חנינא, מה תקנתו של מספרי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים".

נמצא כי אם היה עוסק בתורה היה מכפר על לשון הרע, וגם היה זוכה לדיבורים קדושים שמהבל פיהם נוצרים עננים שמורידים גשמי ברכה, להשפיע קדושה לצמחים שסייעו לבני אדם לעבודת ה'. אולם על ידי עוון ביטול תורה חסר ממנו דיבורי קדושה, וגם אין לו כפרה על לשון הרע, שמהבל פיהם מתהווים עננים שמטמאים את הצמחים, לכן נעצרים הגשמים שלא יקלקלו את הבריות.

מעתה יש לומר שזהו פירוש הכתובים: "אם בחוקותי תלכו", כפירוש רש"י: "שתהיו עמלים בתורה", "זאת מצותי תשמרו ועשיתם אותם", כפירוש רש"י: "היו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים", הנה תזכו שמהבל דיבורים קדושים אלן יתהוו עננים, שיש בהם גשמים קדושים שישפיעו לטובה על הצמחים, לכן: "ונתתי גשמיכם בעתם", בלילי שבתות כי יהיו גשמי ברכה.

לפי זה מיושב היטב מדוע דקדק הכתוב לומר: "ונתתי גשמיכם בעתם", שמתפרש גם על גשמים מן הארץ, ולא "ונתתי מטר ארצכם בעתו", שהם רק גשמים שיורדים מן השמים, כי כוונת הכתוב ללמדנו, שגם הגשמים שמתהווים על ידי האדים שעולים מן הארץ יהיו גשמי ברכה, מכיון שנוצרו מהבל פיהם של עוסקי תורה.

מוסיף הכתוב: "ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו", ופירש רש"י שהכוונה בזה על אילני סרק שעתידיים לעשות פירות. וביאר שם את עומק הענין בזה, בהקדם מה שיש להתבונן מדוע באמת ישנם אילני סרק שאינם עושים פירות? ויש לומר על פי מה שמלמדנו ה"חתם סופר", כי כאשר מתהווים עננים מהבלי פיהם של מספרי לשון הרע, הנה הגשמים היורדים מהם מטמאים את הצמחים ומקלקלים את הבריות.

ומכבר הארכתי כמה שכתב הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (ג. א) כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, כל מי שירצה יבוא ויטול, שיש לדקדק קצת מה משמיענו, אחרי שכבר כתב קודם לכן (א. ה) שכל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן וכו', אכן בהכרח המכוון, כי בנוסף לעצם חיוב מצות ת"ת יש 'כתר תורה', היינו מעלה עליונה בתורה - וביארתי שהיא מדריגת ידיעת והבנת התורה הנוספת למצות לימוד התורה כמבואר באור ישראל (פרק יב) - וזהו שהוסיף שלא רק שכ"א מישראל מחוייב במצות ת"ת, אלא גם כתר תורה מונח ועומד מוכן לכא"א מישראל, יהיה מי שיהיה, לא ליחידים סגולה וברוכי כשרון בלבד, אלא אף הקטן והחלש שבחבורה, יוכל לזכות לכתרה של תורה, על ידי עמל ויגיעה, וכמו שכתב אח"כ (ג. ה) מי שנשאו לבו להיות מוכתר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים וכו', ויזהר בכל לילותיו שלא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתייה (שם. יג).

וזה יסוד גדול, ידעוהו הצעירים, שלא יתיימשו מכה חולשת כשרונותיהם, וכן להיפך ברוכי הכשרון לא יתפרו מיגיעם מחמת עוצם כשרונותיהם, כי ההצלחה והעליה בתורה אינה תלויה אלא במדת העמל והיגיעה. וכבר האריך בזה הגאון מסטיילא זצ"ל בספרו חי עולם (ח"ב פרק יב) לחזק ברכים כושלות, לידע שעיקר הכל הוא רק התמדת ויגיעת התורה, עי"ז גדלים ומצליחים וגם עושים פירות לשם ולתפארה, עי"ן שם.

וביותר צריך לזרז ולהשמיע דברים אלו למרביצי התורה ומנהלי מוסדות החינוך, שלא יזלזלו בשום תלמיד, אף החלש בכשרונותיו, נויש להמליך על זה דברי התנא (אבות ד. ג) אל תהי בז לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה, כי כאמור הרבה ת"ח היו במרוצת הדורות שבצעירותם נחשבו לבעלי כשרון נמוך ובלתי מצליחים ולבסוף נעשו ת"ח ובעלי הוראה מופלגים, וכמו שהעתיק הסטייפלער (שם) מספר חוט המשולש (ד"ה והנה בעת חקק אהלו, בהגדה) אודות נער כבן י"ז שנה שהיה קשה לשמוע ומהיר לאבד, עד שאם למדו עמו איזו משנה מאה פעמים שכח אותה תיכף, והיתה בעיניו למחר כאילו לא למדה מעולם, וכא לפני חתם סופר זצ"ל וגילה לו רצונו ללמוד גמרא, וקיבל אותו לשיבתו, והתלמידים שחקו והיתלו בו, כי לא ראה אורות התורה מימיו, וגער בהם החת"ס, ולבסוף מגודל שקידתו והתמדתו וחשקת התורה עלה והצליח, ונעשה פרי קודש הילולים, למדן מופלג, עד שהיה לאחד מגדולי הדיינים והרבנים בימיהם.

וזה רעה חולה בימינו אלה שנעשה שיטה אצל רבים ממנהלי הישיבות לקבל רק תלמידים מצויינים, בעלי כשרונות חזקים, ובאמת לא זו הדרך ולא כך ראינו אצל רבותינו מרביצי התורה, ואנכי ראיתי אצל מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל, שקיבל אף את מעוטי הכשרונות, וסידר עבורם חברים בעלי כשרון להשפיע עליהם ולסייע בעדם בעלות במעלות התורה והוראה כיד ה' הטובה עליהם. והרבה יש להתריע ולפעול ולהפעיל נגד רעה זו.

CHASAM SOFER ON THE TORAH

Chazal interpret this phrase as referring to barren trees which, in an ideal world where all of Klal Yisrael observes Torah and Mitzvos, will eventually bear fruit. If we assume as the Ramban does that the previous segment of the pasuk, ונתנה הארץ יבולה, refers to the fertility that will be enjoyed by all living things on earth (animals, plants, even fish), then the apparently superfluous phrase, ועץ השדה יתן פריו, the tree of the field will give its fruit, must pertain to barren trees that will ultimately produce fruit as well (Chasam Sofer 84 ונתנה ד"ה ונתנה second reference).

Let us consider the symbolism of the Torah's promise that barren trees will eventually produce fruit. First, the Torah may be assuring us that during the Messianic Era even unlearned Jews (עמי הארץ) will successfully study Torah. Whereas in This World עמי הארץ are compared to the leaves that support the fruit (cf. Chullin 92a, עמלי אלו עמי הארץ, in the Future World those erstwhile unlearned will themselves attain the status of the fruit (i.e. they will also learn Torah). This thought is also expressed by Yeshayahu - כי מלאה הארץ דעה את ה' - the earth will be filled with knowledge of Hashem (11:9).

אולם לפי זה צריך ביאור, מה עושה הקב"ה כאשר מצד אחד ישנם תלמידי חכמים שעוסקים בתורה, אולם מצד שני ישנם בעלי עבירה שמספרים לשון הרע, כי מאחר שההבל עולה משניהם גם יחד, נמצא כי אם יתהוו מזה גשמים יתערב בזה הבל הטמא של מספרי לשון הרע שיקלקל את הצמחים?

ונראה כי מטעם זה יצר הקב"ה בעולמו אילני סרק שאינם מצמיחים פירות, כדי שיבדיל הקב"ה בין הבל פיהם של תלמידי חכמים העוסקים בתורה, שממך

ורדים גשמי ברכה שמצמיחים פירות שמסייעים לבני אדם לעבודת ה', ואילו ההבל פיהם של מספרי לשון הרע מתהווים גשמים שמהם יורדים גשמים שמצמיחים רק אילני סרק שאינם מוציאים פירות.

הנהגה כאשר מספרי לשון הרע מתעוררים לעשות תשובה שלימה על גונותיהם, כבר למדנו שהתיקון על כך הוא: "מה תקנתו של מספרי לשון הרע גם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה". נמצא לפי זה, כי כאשר החוטא בלשון הרע מתקן דיבורים פגומים שלו על ידי עסק התורה, הנה או הוא מתקן את כל הדיבורים שלא היו כראוי, ועל ידי זה גם אילני סרק שלא עשו פירות משום צמחמו מגשמים שנתהוו מהבל דיבורים של לשון הרע, הנה כעת שכבר נתקנו על ידי עסק התורה יצמיחו פירות.

וזהו שאומר הכתוב: "אם בחוקתי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה, הנה לא ק שתזכו שיתהוו מהבל פה של עסק התורה גשמי ברכה: "ונתתי גשמיכם עתם", אלא זאת ועוד, "ועץ השדה יתן פריו", שגם אילני סרק עתידים לעשות פירות, כי על ידי עסק התורה תוכו לתקן דיבורי לשון הרע שלכם, שמהם נתהוו גשמים טמאים שהצמיחו אילני סרק שאינם עושים פירות, ועתה שתניקתם דיבורים הללו על ידי עמל ויגיעת התורה, הנה גם אילני סרק יעשו פירות ויסייעו לבני אדם לעבודת ה'.

בקרואי בחקתי 5 ב' י' א' (85) שמו רכא

ולפנים, ואטפ"כ תלנו שעכו"ס הנומד תורכ, הסורכ מנצבת ומרוממת אוחו לאותה דרגה. קודם לימוד הסורכ האדם הינו עיר פלא אדם יולד (איוב י"א), ואינו אלא אדם פשוט ואינן סרק, וע"י לימוד הסורכ משתנה האדם ומתגדל לנין ולפרוח לכויות מלאות של 'עושה פרו'. וזוכי המדה כנגד מדה המזכרת כאלו, עיקרה אינה ענין של שכר ותשלום עבור דבר טוב שעושים, אלא רק תולאה ובשפטה מהסינוי המתחוכב ע"י עמילות בתורה, גם עץ הסדה אלו אילני סרק, משתנים להיות עושים פרו.

קלב שיערי בחוקתי מוביה R. Shternbach (87) (כה, ג-ד)

כתב בחת"ס (פרשה זו) ונתנה הארץ יבולה, כלומר הגוף המכונה ארץ יתן את שלו מה ששייך לחכמה, כי את אשר יבקש ימצא, כאמרם ז"ל (מגילה י). יגעתי ומצאתי תאמין, עי"ן שם בדבריו הק.

ונ"ל בסגנון זה הרמז גם בסיום הכתוב, ועץ השדה יתן פרו, ופירש רש"י ז"ל שאף אילני סרק עתידים להיות עושים פירות (ספרא בחוקתי א), היינו שע"י העמל בתורה, גם אלו האנשים שהם בבחינת אילני סרק, היינו שמצד קוצר שכלם ומיעוט כשרונם אינם מסוגלים להצמיח פירות בתורה, הנה מכה העמל והיגיעה זוכים גם הם לראות ברכה בעמלם ולחת פירות, כפי שהנסיק מעיד שהעליה וההצלחה בתורה אינה תלויה בטיב הכשרון, אלא במדת העמל והיגיעה, וכמה מגדולי הדורות הקודמים אמרו עליהם שהיו בצעירותם מעוטי כשרון, ורק ברוב עמל ויגיעה - יחד עם כח התפילה - זכו להיות גדולי תורה, כמובא בסדר הדורות (ערך הרמב"ם) אודות הרמב"ם ז"ל וכמפורסם אודות הגאון מהר"ם שיק זצ"ל (פי ח"א עמ' רסא).

39

This is how it has to be. It was the Almighty's will to create a being that had *tzuras ha'adam* in its ideal form, a being created in the image of the Lord, a being with a commanding stature and dazzling appearance to whom the entire world would be subordinated, a being who would be the keeper of the created world. If it were not possible to recapture this level of *tzuras ha'adam*, if it was definitely irretrievable, then there would be no point to the continued existence of the world.

40

No, there is a very deep message here. The Gemara is telling us that the whole process of reconstruction came to a climax at *Matan Torah*. The filth of the serpent was finally cleansed, and now the world had not just one *Adam Harishon* but rather an entire nation of *Adam Harishons*. This is the significance of the two crowns.

As for what the Chachamim tell us about all the sick and the infirm being healed at Mount Sinai, it was not an amnesty. It was not compensation nor a bonus for accepting the Torah. It was actually *Ma'aseh Bereishis* again - a rebirth.

At *Matan Torah*, our Chachamim are telling us, the Jewish people returned to the state of humankind during creation. They recovered the *tzuras ha'adam*, and with it a flawless and perfect physicality. It was therefore only natural that the sick should be healed and the blind should see and the deaf should hear and the lame should walk, because *Matan Torah* was a rebirth in every sense of the word.

The commentators say that the *Taryag Mitzvos*, the six hundred and thirteen cardinal *mitzvos* of the Torah, are divided into two groups, the two hundred and forty-eight positive commandments and the three hundred and sixty-five prohibitions, corresponding to the two hundred and forty-eight limbs and organs and the three hundred and sixty-five blood vessels. What does this teach us? That the whole point of *Matan Torah* was to bring us back and elevate us to the point of pristine perfection of the human being, the pure *tzuras ha'adam* without any distortions.

41 What fools these mortal be, a poet once said. We think that what we see ... that this is it. The human being as we know him is the *tzuras ha'adam*. A little more *tzaddik*, a little less *tzaddik*, a little more ideal, a little less ideal, but it's all basically the same thing, the same product. This is the world and this is the human race.

That's a major error. This is not man. This is not what man was meant to be. These are ants. We live in a society of ants. Not even ants. Ants, at least, can live in peace with each other.

42

Listen to the words of the Midrash. There it is, black on white. The Torah in its totality elevated us to the level of *mal'achei hashareis*. Before we get into the differentiation of the Torah into its elements - *matzah, sukkah, tefillin, mezuzah, kasbrus* - and their individual meaning and purpose, the Torah in its totality was the groundwork for the reconstruction of the *tzuras ha'adam* that was lost at the time of creation.

So now we get back to the original question of the Almighty going down and Moshe going up. What does this mean? You can't learn Chumash like a little child. The Almighty has no corporeal body, nor does He have any kind of finite, circumscribed presence that can be said to descend and ascend. So what does the Torah mean when it speaks of His descent?

I believe it means that He sent a shaft of Divine light down into the material world, a revelation of light that illuminated the dark material world before the stunned eyes of the Jewish people who stood at the foot of the mountain. And then Moshe went up, he ascended, he rose up toward that suddenly revealed shaft of Divine light. This tells us that a person who lives inside a material body, who is restricted and earthbound, whose *neshamah* is trapped and imprisoned within the boundaries of the five senses, can still bring himself upward and correlate himself with the shaft of Divine light. And when he does it, he achieves *tzuras ha'adam*.

Later, when Moshe came down from the mountain, the Torah tells us (*Shemos 34:29*) that his face was shining. That shine was the same as the shine that emanated from *Adam Harishon*, because at that point Moshe had achieved the *tzuras ha'adam* of *Adam Harishon* before the fall.

44 Before we can delve into the depths of the Torah and all its infinite and fascinating details, we have to gain an inkling of what the totality of the Torah is all about. We have to have at least a glimpse of the apex, the high point of what the Torah is all about. The whole point is to recover *tzuras ha'adam*. Every *mitzvah* brings us closer to it, and every *aveirah* distances us from it.

And that is what Mashiach is all about. What did you think

Mashiach is about? Free ice cream? Peace, prosperity and an endless all-expenses-paid vacation? Mashiach is the culmination of the process of history. At that time (*Yeshayahu 11:19*), "the world will be filled with the knowledge of the Almighty like the waters that cover the seas." In the time of Mashiach, the shaft of Divine light will once again penetrate into the earth, and human beings will be able to adjust to it. How that will happen I do not profess to know, but I do know that the *tzuras ha'adam* will be restored.

45 It's All About Change - R. Wallerstein (F#)

SOME TIME AGO, I met with a girl who was hanging onto life by a thread. She had been contemplating taking her life and simply wanted out. But I had something else in mind.

"If God didn't want you here," I told her, "you wouldn't be here. The Gemara (*Berachos 8a*) states that Hashem created nine hundred and three different types of deaths in the world. If you woke up this morning, it means that Hashem overlooked all those forms of removing you from this world and kept you alive. As far as God is concerned, you are needed in this world."

After working with her and getting her to a better place, she went on to write me a profound letter, wherein she quoted something that deeply moved me. "Never listen to a person tell you the sky is the limit, because as we all know, there are footprints on the moon."

Never give up on yourself or shortchange your potential. If you are alive, you have potential. And if you have potential, then there is nothing you cannot do. If you want it enough, you'll get it.

Not even the sky can stop you.